

Cumhuriyet döneminde eski eserler konusuylla ilgili herhangi bir yasa çıkmış değildir. Durum, altmış yıllık Asari Atika Nizamnamesi'yle idare edilip gitmektedir. Bu nizamnamede yer alan birkaç madde bugünkü ihtiyaçları karşılaya-

makta ve öngördüğü cezalar da çok hafif kalmaktadır. Yıllardan beri üzerinde çalışılan ve Meclislerde sunulacak şeklini almış bulunan Eski Eserler ve Müzeler Kanun Tasarısı daha fazla geliştirilmelidir.

Eski eserlerimizi artık kurtaralım

[SKİ eserlerimizle ilgili olarak, özellikle eski eser kaçakçılığı üzerine çeşitli yazılar yazıldı, toplum ve hükümetin bu önemli konuya dikkati çekilmek istendi. Bu konuyla ilgili olanlar alınması gerekli tedbirler üzerinde de durdular.

Euna rağmen eski eser tahrir ve kaçakçılığın önlenmesinde herhangi bir gelişme görülmedi, bilâkisi tahribat gün geçtikçe artarak ulusal servetle ilgili kayıp önemli sorun haline aldı. Başarın maddi olan yönünden başka bir de mânevi tarafı var. Ülkemizin geçmişte sahne oldu-ğu çeşitli uygarlıklara ait belgelerin yok olmasını önleyici gerekli tedbirleri alma-makla, tarih karşısında so- rumlu durumda bulunuyoruz.

Geçmişte, eski eserlerin korunması yerine bunların tahribi eli cihetine gidilmiş, yok olmalarına, en azından başka ülkelere taşınmalarına göz yumulmuştur. Bunların gerçek değeri Osmanlı İmparatorluğu zamanında anlaşılmış ve gerekli tedbirler alınmış olsaydı Mısır, Irak, Suriye, Yunanistan ve Anadolu'dan götürülen ve British Museum, Louvre ve Berlin müzelerini birinci sınıf müze yapan eserler bugün memleketimizde kalmış olacaktı. Ayrıca, bu eserleri sevmeye ve koruma yolunda toplumdaki bir gelenek tersiymiş olacaktı. Bu, tarihte işlenen bir hata oldu-ğu için bundan bugünkü kuşak sorumlu tutulamaz. Ancak, eski eserlerle ilgili bugünkü ihmal ve tahripinden, bu sorunun ilgili bugüne kadar bir kanun çıkarmasından doğrudan doğruya biz sorumlu- yuz. Biz, bu eserlerin kültür ve turizm açılarından emekletimiz sağladığı yararları bildiğimiz halde, bunların önemli bir kısmının yok olmasını önleyecek gerekli tedbirleri almamakta hâla direniyoruz.

60 YILLIK YASA

Cumhuriyet döneminde eski eserler konusuylla ilgili herhangi bir kanun çıkmış değildir. Durum 60 yıllık "Asari Atika Nizamnamesi"yle idare edilip gitmektedir. Bu nizamnamede yer alan bir kaç madde bugünkü ihtiyaçları karşılamamakta ve öngördüğü cezalar da çok hafif kalmaktadır.

Simdi eski eserlerin tahrir şekli ve sebepleri üzerinde duralım:

- 1 En korkunç tahribat çeşitli kimselerin bir şeyleri bulmayı umarak yaptıkları kazılarda meydana gelmektedir. Bu tür araştırmalarda mezar veya herhangi bir yapı kalıntısı tamamen tahrip olmakta, taşınabilen cinsten sayet bir şeyler ele geçirilmiş bunların da çoğu çeşitli yollarla diğer ülkelere intikal etmektedir.
- 2 Yol ve bina yapımı esnasında özellikle eski yerleşme yerleri tahrip olmaktadır. Kimsen veya tüne olarak tahrip olmuş hüyükleri örnek olarak verebiliriz. Bu tür tahripler farkında olmayarak bazan Karayolları gibi resmi kuruluşlar tarafından da yapılmaktadır.
- 3 Bakılmadığı ve onarım yapılmadığı için bir çok eser ve anıt yıkılmaya, insan ve doğanın tahribine terk edilmiş vaziyettedir.

MÜZELER SORUNU

Türkiye'de eski eser sorunlarıyla ilgili daire "Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü"dür. Bu devlet kuruluşu bugüne kadar eski eserlerin tahrir, bakımı ve onarımı gibi sorunlar üzerine gerektiği şekilde eğilecek düzeye ulaşmamıştır. Ancak bazı müzeler açılmış, önemli ören yerlerine bekliler verilmiş, çeşitli müzelerle asistanlar tayin edilmiş ve bazı eserlerin onarımı yapılmıştır. Bunların memnuniyet verici faaliyet ve gelişmeler olduğunu belirtmek isteriz. Bununla birlikte çalışmalar, eski eser tahririni, özellikle kaçakçılığı önleme bakımından umulan sağlanmamıştır. Son yıllarda açılmaları yoğunlaşmış müzeler çeşitli yönlerden, özellikle eğitim açısından yararlı olmuştur. Fakat bunların bir kısmının kuruluşuna politik nedenler karışmıştır. Çineğin, Konya Arkeoloji Müzesini çeşitli olanaklar sağlayarak bölge müzesi haline getirmek varken, nedense Yalvac, Akşehir, Ereğli ve Karaman'da yeni müzeler açma yoluna gidilmiştir. Bölgedeki eserler ve gelecekteki durum dikkate alınmadan, çeşitli hesaplarla açılmış müzelerdir. Karaman ve Ereğli müzeleri. Müzelerin bir kısmı da kazı yerlerinde, özellikle yabancı ekiplerin kazı mahallerinde açılmıştır. Kuşkusuz, her hafir kendisine sağlayacağı kolaylığı ve

YAZAN :

Prof. Dr. Yusuf BOYSAL

[Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi
Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi]

çalışmasının tanıtılmasını hesbederek çalıştığı yerde müze açılması ister. Fakat müzenin getireceği mali yük ve kazılar son buluncsa, eser bakımından beslenemeyeceği gibi hususların ciddi ve tarafsız bir şekilde gözden geçirilmesi gerekir. Tekrar ediyoruz, bir bölgede müze açılması özellikle eğitim hizmet bakımından gerçekten önemli bir olaydır. Bizim gibi meslekten olanlar bu tür faaliyetleri olumlu karşılar, bundan kimsenin kuşkusunu olmasın. Ancak açıldıkdan sonra bu müesseseleri geliştirmek, acınacak duruma düşürmemek gerekir.

Asistan ve öteki personel sorunu da önemlidir. Bunların müzelerde görev almaları iş bitmiş sayılmaz, sonraki durumları üzerine de eğilmek gerekir. Gençler bilimsel çalışmalara teşvik edilmeli ve bu yolda desteklenmelidirler. Özellikle bölge müzelerinde, bölge üzerine yapılacak bilimsel çalışmaların karşılıylaabilecek kitapların sağlanması gerekir. Ankara ve İstanbul müzelerinden başka hiç bir müzede bölgenin arkeolojik eserleri üzerinde yapılacak çalışmaları kısmen olsun karşılayacak kitaplık yoktur. Müze müdürlerinin çoğu personelden yana değil, maddi olanakların bulunmadığından şikâyetçidir. Yol- luk fashında hiç gideri olmayan müzelerimiz vardır. Bu duruma göre o müze personelinin bölgesindeki eserleri görmesi, kontrola girmesi bir problem olmaktadır.

YABANCI EKİPLER

Yeri gelmişken yabancı ekiplerin yaptıkları kazılara da kısaca değinmek isteriz. Türkiye gibi çeşitli ve zengin kültür kalıntılarına sahip olan ülkelere yabancı bilim adamlarının kazılar yapmasını yadıgarmamak gerekir. Ancak, ülkemizde kazı yapmak için müracaat edenlerin bilimsel yetenekleri ve meslek hayatları üzerine ciddi bir şekilde eğilmemiz zorunludur. Kanımızca, ülkemizde kazı yapmak isteyenlerin bu durumları dikkatli bir şekilde ele alınmayı, kazı izni verme işinde daha çok hatır ve nüfuz rol oynamayı. Yabancı hafirler arasında, üniversiteyi yeni bitirmiş, bilim alanında yayınlıyalla henüz tam anlamıyla vardır. Durum böyle olunca çeşitli sorunlar ortaya çıkıyor. Yabancılar arasında büyük bir kazının başkanıgını hazmedemeyenler var. Kazı komiserini Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü tayin eder, hafirin her yıl yeni bir komiser istemesi çeşitli sorunlar yaratır.

YENİ YASA ŞART

Eiraz da alınması gerekli tedbirler üzerinde duralım: 1 Eski eser tahririnin ve kaçakçılığın önlenmesi, kayıp ve zararın asgari düzeye indirilmesi her şeyden önce bir yasa meselesidir. Bu nedenle, yıllardan beri üze-

rinde çalışılan ve Meclise sunulacak şekli almış olan Eski Eserler ve Müzeler Kanun Tasarısının bir an önce Meclislerimizden geçmesi gerekmektedir. Böylece eski eserlerin önemi kanunla benimsenmiş, ilgili suç ve cezaları da belirlenmiş olacaktır. O zaman şu anımızdaki nahiyel müdürlüğü de eski eserin önemi anlamış olacaktır. 1968 yılında Bodrum Müzesi Müdürlüğü sayın Haluk Elbeyli birlikte Yatağan'ın Turgut nahiyesine açılmıştır. Burada köylülerin attıkları eski mezarları görmüş ve çok acıklı monara karşısınan hayretli m'izi birkaç cümle ile belirtmişiz sırada Nahiyel Müdürlüğü, "bu işin niye bu kadar arkasına düşüyorsunuz, bakan köylü birkaç kurus olsun diye mukabelede bulunmuyor. Bu bir bölgenin idare amiri 'arafından söylendiği için bir hayli düşündürüldü.

2 Eğitim yoluyla eski eserlerin önemi benimsenmek gerekir. İlk okulaan üniversiteye kadar bütün eğitim kurumlarında konular üzerinde durmak zorundayız. Ayrıca, halk eğitimyle ilgili çalışmalarda da bu konuya yer vermek, köy öğretmenlerinden, muhtarlardan ve hocalardan da yararlanmak gerekiyor. Zira eski eser ve kaçakçılığında köylülerimiz önemli sorumluluk taşıyorlar.

GEREKSİZLER

SATILSIN..

- 3 Sınır kapılarında ve gümrüklerde kontrollerin sıklaştırılması ve bu yoldan eski eserlerin dışarı çıkmasının kesin şekilde önlenmesi zorunludur. Bu da yine çıkacak yasa ile ilgilidir. Gelen yabancı turist eski esere karşı büyük bir tutkusunu bulduğundan, memleketine bunla ilgili bir şeyi sahip olarak dönmek ister. Gerek turisti bu bakımdan kısmen olsun tatmin etmek, gerek değerli eserlerin kaçırılmasını önlemek bakımından, ülkemizin kültür ve sanatları açısından değeri olmayan kandi, gözyaşı kapları ve deniz emforaları arasında bazıların devlet eliyle gümrük kapılarında satışları düşünülebilir. Biz bu yola sevkeden diğer bir neden de çeşitli müzelerimizde kayda geçmemiş veya kayıtların düzensiz olduğu olan bu tür bir hayli eserin bulunmasıdır [Biz sadece hatırlatmak istedik, müzelerimizi bilmediğimiz sakınca görürlerse, o zaman bunun üzerinde hiç durulmaz.]
- 4 Özellikle müze mensuplarının kazıları eski eserlerin tahririni önleyici ve onları kurtarıcı nitelik taşımaları. Bu nedenle kazılar genellikle definçiler, köylülerin açmaya başladıkları yerlere yönlendirilmelidir. Müze mensupları meslektaşlarımızın, özellikle müze müdürlerinin yollarca sürece, aynı zamanda çok para ve teknik yardım isteyen şehir ve hüyükleri açma şeklindeki büyük kazılara girişmelerini yerinde bulmuyoruz. Bununla müze mensupları meslektaşlarımızın bilimsel çalışma ve yayın yapılmalarını istemediğimiz anlaşılmasın. Müzesinde yayınlanmamış yüzlerce eser varken, henüz hiç bir müzemizde katalog ve korpus yapılmamışken, ülke çapında gizli kazılar ve kaçakçılık almış yürümüşken, müzenin bütün olanaklarını büyük bir kazi için kullanmayı yerinde bulmuyoruz. Müzelerdeki bilim adamlarımız herseyden önce, eserlerin korunmasında ve yu-karda saydığımız bilimsel çalışmalardan sorumludurlar, yoksa kazılardan değil..

DİŞ SERGİ Mİ?

Bu konuda son olarak sergilemek üzere dış ülkelere götürülen eserlere de değinmek isteriz. Şu iki nedenle eserlerin yabancı ülkelere gitmesine karşıyız: 1 Gidecek eserlerin seçimiinde çeşitli nedenlerle gereken titizlik gösterilemiyor. Yelcutluğa tahammülü olmayan, örneğin Bodrum Müzesindeki, denizden çıkışın tunc zenci heykeli gibi ypranmış eserler de götürülüyor. Söylendiğine göre, bu eserin başındaki çatlak Amerika'ya götürüldüğünde olmuştur. 2 Dış ülkelere bizim eserlerle açılan sergilerde söz sahibi olmak şöyle dursun, en fak bir katkımız dahi görülmez. Böylece kendi aleyhimize propaganda yapmış oluyoruz. Eunu Londra'da açılan Hitit eserleri sergisindeki gözlemlerimize dayanarak söylüyoruz.